

ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓJOG ÉS KÜLÖN VÁMTERÜLET.

A nyugati nagy kultúr-nemzetek köznapi gyakorlati élete közhelylyé laposította már azt a nálunk még ismeretlen igazságot, hogy az államok helyes irányú politikája, a világtörténelem nagy irányító eszméi s a kollektív erkölcs alapvető irányzatai nem elvont eszmékből, nem érzékfölötti gondolatokból, nem jogi elméletekből, hanem a gazdasági viszonyok prózai alapjából törnek elő.

A gazdasági alap az a jó avagy rossz talaj, melyen az állam modern épülete, a társadalom szervezete felépülhet s biztosan állhat, valamint a kultúra virulhat, vagy senyvedhet.

Különösen érvényes ez a tétel azóta, a mióta a termelésben a természeti, állati és emberi erőt: mesterséges, vagyis gyártott erővel tudjuk helyettesíteni; a mióta az ipari és mezőgazdasági termelés, valamint ezek termékeinek kicserélése: az nyers anyagokból előállított *hajtóerő gyártásának* feltalálásával s az utána következő géptermeléssel és a közlekedés gyorsulásával nagyszabásúvá, egyetemessé lett. Megértjük ezt egész mélységében, ha futó pillantást vetünk a modern ipari termelés kialakulására, működésére, külső és belső kiterjedtségének arányaira.

A mesterséges hajtóerő előállításának feltalálása s a belőle következő változások a mezőgazdasági és ipari termelésben, valamint a világkereskedelemben egészen új korszakot; az új korszak viszont új világfelfogást vitt be nemcsak a termelésbe, hanem a politikába, a társadalmi és kulturális életbe is.

A kollektív élet alapja a gazdasági szervezet lett. A gazdasági életnek megnyilvánulása, a termelés és a termelés mikéntje, döntőleg befolyásolja egészséges államokban az állami, társadalmi, kulturális felfogást és a politikát, is.

Ugyanis a termelés maga nem egyéb, mint munka. Mi célja ma a munkának, termelésnek s az egész állami társadalom gazdasági, szociális szervezkedésnek? Egyetlen célja: az önfentartás. Egyetlen célja, az egyén testi és lelki szükségleteinek és az egyénekből alakult állam, társadalom, kultúra kollektív szükségleteinek, vágyainak és pedig anyagi és értelmi szükségleteinek, kívánságainak könnyebb kielégítése. Ez a kielégítés csak úgy történhetik, ha az egyén dolgozik, ha termel. A ki dolgoztalanul él, az sem élhet ingyen, ha maga nem termel is, mert kell embert, vagy embereket találnia, a kik termelnek neki és ő helyette is.

Az önfentartás és a vele járó gazdasági termelés és munka tehát legfőbb kötelessége, sorsa és kiváltsága minden embernek. Az embernek ez a ténykedése a legegyetemesebb és legősibb, legállandóbb, a mely a legtöbb emberi erőt, energiát és gondolatot leköti. Vallás, tudomány, bölcsélet, művészet, államok keletkeznek és elmúlnak; kultúrák és fajok letűnnek, de az életfentartás, gazdasági termelés útján, örökös célja marad az embernek. A gazdasági szervezkedés, a termelés ágainak harmonikus kifejlesztése már csak azért is minden egyéb feladaton uralkodó problémájává lett a modern kornak.

A mely országnak államférfiai, uralkodói, vagy maga az állam és a társadalom azt vallják, *hogy bármely más feladat előbb teljesítendő és fontosabb, mint a gazdasági termelés ágainak harmonikus kifejlesztése, minden termelési ágának magasfokra emelése: abban az országban senyved és nyomorog a nép, pusztulásnak indul maga az államfentartó faj egyetemében, anyagilag, erkölcsileg, értelmileg egyaránt.*

Már a középkorban is érvényes volt ez a tétel. Az egyének és államok legfőbb és uralkodó politikája akkor nem volt az önfentartás, a lét biztosítása, gazdasági termelés és a termelés eredményeinek összehalmozása által, hanem a vallást tették a legfőbb ügygyé. A vallásból azonban meg nem él az ember. Azért a középkorban a nép mindenütt évezredek nyomorúságban senyvedett, az átöröklött nagy műveltség, az állami és társadalmi szervezet elkallódott. Hasonlóan az állampolitika legfőbb céljául feltolt vallási érdekek tették Olaszországot is felszabadítása előtt, Európa legszegényebb, legnyomorultabb országává. A gazdasági érdekek helyébe *uralkodóvá* tett politikai, hódítási, avagy tudományos célok egyaránt tönkretették a múltban is az ilyen államokat.

A magyar nemzet is azért nem láthatta hasznát a Bocskay, Bethlen, Thököly, a Rákócziak, Kossuth Lajos és Deák Ferenc nevéhez fűződő példátlanul nagy és valóban rettenetes erőfeszítéseinek; *azért nem tudta élő valósággá tenni papíron kivívott, papíron maradt függetlenségét*: mert az egészséges, *reális gazdasági szervezkedés sohasem kísérte erőfeszítéseit*. Sőt ilyen reális gazdasági politikát nem is kísérelt meg a magyar állam soha *komolyan*, helyette mindig közjogi, vagy katonai politikát csinált az uralkodó osztály.

Ha már a múltban, a mikor még nem volt öntudatos a termelőinek, a munka-végzésnek módja és ismeretlen volt a munkaerő megsokszorozásának, a munkaerő, munkaidő megtakarításának sokféle eszköze: annyira fontos volt a gazdasági termelés a nemzetek, államok, kultúrák életében, annál inkább döntő jelentőségűvé lett a gazdasági termelés a hajtó-erő mesterséges gyártásának feltalálása óta. A hajtó-erőnek tetszés szerinti helyen és mennyiségben való gyártása szunnyadó természetű erőforrásokból, létrehozta a géppel való nagyarányú és olcsó termelést és a gyors és állandó közlekedést országok, kontinensek, világrészek között. A termelés súlypontja ugyanakkor áthelyezkedett az iparra, míg az ipari termelésben a tőkére és a munkára. A termelés módja, a kereskedelem, a hitelszervezet törvényei egységessé lettek világszerte. A nemzetek politikai határai megszűntek a legyőzött távolsággal együtt a kereskedelem előtt. Az egyes árúk átlagos árait a nemzetközi piac áralakulásai határozzák meg. Nincs olyan kultúr-nemzet ma, a mely izolálhatná magát gazdasági tekintetben, a mely meg ne érezné jó avagy rossz hatásait a világ távoli zugában történő gazdasági változásoknak.

A termelés módjának, a gazdasági élet törvényeinek ilyen univerzálissá fejlődése mellett rendszeresebb, öntudatosabb és gazdaságosabb lett a termelés, a gyártás maga is. Vagyis intenzivitása növekedett extenzív terjeszkedésével együtt. A vak, az ösztönszerű, a tapogatózó vagy imitáló gyártást, termelést kiszorította: az öntudatos, a biztos utakat-módokat követő, a tudomány, a kísérletek és a matematika pozitívitásával dolgozó termelés. A régi idő , erő-, energia-, anyag-pazarlás helyét ma minden termelési ágban elfoglalta az időt, erőt, energiát, anyagot, tért és gondolatot megtakarító termelési mód. A modern tudományok összes eszközeit, tudományos kincstárát felhasználó ipar kinyomoz, előzetesen kiszámít minden

bizonytalanságot, vonatkozzék az az ipari termelés anyagára, a gyártás processzusára, vagy az értékesítés feltételeire. Az ipari termelés minél összetettebb, bonyolultabb folyamatot feltételez: annál biztosabb és annál egyszerűbb is lesz. Egyszerűbb olyan értelemben, hogy sokféle apróbb részei nagyobb egységbe, nagyobb csoportokba tömörülnek s ezek a csoportok úgy szerepelnek az ipari synthesisben, mintha simplex egységek volnának. Láthatjuk ezt például az ipari termelésnek szerzőszámmal, majd géppel való ellátásánál.

Az ipar primitív szerzőszámai nagyon egyszerűek voltak s jobbára egy célra szolgáltak; a hány eszköz, annyiféle szempont, annyiféle cél volt vele elérendő. Hiányzott minden synthetikus elem a termelés technikájából. Az első gép e tekintetben forradalmat jelentett. Összetétele volt az sokféle mozgásnak, sokféle alaknak és résznek és sokféle erőnek: egy közös cél elérésére. A gép egyes részei egyetlen közös célt szolgáltak együttesen; minden egyes résznek a közös cél elérése szempontjából megvolt a maga jelentősége, mindenik rész lényeges kiegészítő része a gépnek, a synthesisnek. Míg a régi egyszerű szerzőszámok idején, mindenik külön-külön, önmagában volt jelentős, addig a modern gépben egyetlen csavar elég arra, hogy használhatatlanná, vagy tönkre tegyen egy gépet, a közös akció szempontjából. A gép, habár már maga is általánosítás és részekből való összetétel, mégis magasabb egységeként szerepel a gépezetnek, a melyben a gép egyes részei kevéssé látszanak jelentőséggel bíroknak, habár külön-külön nagy fontosságúak is. És ez az általánosító, csoportosító, nagy összetételeket: komplex egységekből összealkotó irány kimutatható a modern ipar minden nyilvánulásában, a termelésben, az értékesítésben, a szervezésben, mint állandó és összekapcsoló irányzat, a mely materiális formában mpt egy jegecekké sűríti a modern ember cselekvését és gondolatát. Ennek az irányzatnak, a géptermelés eme belső természetének következése: az ipari termelés biztosságának, állandóságának és komplex volta ellenére is egyszerűbbé válásának: növekedése. Visszahat ez az egységesítő irányzat, mely a termelés eszközeinél kezdődik, az ipari s mezőgazdasági termelésre újólag. Visszahat azzal, hogy óriási vagyonthalmazsokat, óriási ipari középpontokat, gyárrendszereket, városokat, ermelő és értékesítő társaságokat hoz létre, a melyek azután nagy hatalmukkal, vagyoni erejükkel irányító befolyást gyakorolnak az állam külső, belső politikájára. De visszahat azzal

is, hogy a nagy gépezettel, vagy sok kisebb gépezetből szerkesztett géprendszerrel, évről-évre aránylag kevesebb erővel, redukált költséggel, rövidebb idő alatt és nagyobb tömegben gyárthatja árúit, a melyekből az ember mindig könnyebben láthatja el életszükségeit.

A modern termelési rendszerrel bíró országokban az egyén ma már könnyebben és kevesebb áldozattal tarthatja fenn életét. Éspedig az egyéneknek folytonosan nagyobb tömegei jutnak így könnyebb, azaz emberhez méltóbb életmódhoz. Ott a pusztá létfenntartás már nem köti le olyan kizárólagosan az egyének összes idejét, összes erejét, mint az alacsonyabb gazdasági rendszerben. A modern gazdasági rendszer, az emberek nagyobb tömegének ad alkalmat és lehetőséget, hogy a létfenntartás kényszerű munkáján kívül, például vagyongyűjtés, tanulás, önművelés, a közérdeket szolgáló valamely találmány céljával végezzen valamelyes munkatöbbletet. De a fejlettebb gazdasági rendszeren nyugvó, fejlettebb társadalom is könnyebben részeshíthati állandó és biztos jutalomban a tudományos kutatókat, feltalálókat, eredeti gondolkodókat. Könnyebben és hathatósabban tud gondoskodni azon osztályokról, a melyek folytonosan növekedő számban magukat az igazság kutatásának, az ismeretek, a tudás, a felvilágosodás, a helyesen gondolkodás terjesztésének, a nép, a faj testi és érzelmi felemelésének szentelik.

A koncentrált, a gazdaságos, a modern termelés így lehetővé teszi az egyének a könnyebb megélhetést, lehetővé teszi a társadalomnak egy magasabb és sokféle szervezettel, intézménnyel bíró kultúra megszerzését, fentartását. És főképp lehetővé teszi, hogy emberi természetünknek megfelelően az anyagiaktól függetlenül, több idő, több erő, több energia, több eszköz álljon rendelkezésünkre az anyagiaknál fontosabb és magasabb, értelmi, gondolkodásbeli, tudásbeli erkölcsi emelkedésünkre.

Vagyis a modern ipari termelés függetlenebbé teszi az embert az önfenntartás, a gyomor érdekének munkájától; példákat láthatunk erre Angliában, Franciaországban, Németországban, az Egyesült Államokban; míg az ellenkezőre példát mutat Oroszország és utána Magyarország.

De függetlenebbé teszi a természettől is. Még alig száz év előtt is, az ipari termelés nagy átlagában primitív volt, imitálása volt az előző idők hagyományainak. Az ember és a termelés, a közlekedés és közvetítés alája volt vetve a természet erőinek, a szélnek, esőnek, víznek s az állati, emberi erőnek.

gyorsabban nem tudott senki közlekedni, mint a mennyi utat a ló vagy vitorlás hajó befutni tudott; hajtó, emelő erő dolgában is az állati, emberi erőn kívül a szélre, vízre volt talva s azoknak lételétől, szeszélyétől függött. Azoknak alája volt az ember tevékenysége vetve, azokhoz volt kénytelen alkalmazkodni. A természet rejtett erőforrásait, természeti kincseit nem is ismerte az emberiség nagy része, kihasználni a maga javára annál kevésbé tudta. Vakon követte ősei példáját s megalkudott sorsával, azzal a gondolattal, hogy a természet erőinek ő alávetett rabja. Ma már a természet törvényeinek, titkainak több ismeretével és pedig az ipari termelés és a tudomány révén, egészen megváltozott az ember viszonya a természethez. Ma kitűz egy célt az ember, kiválasztja hozzá az anyagot a tudomány segítségével, kiválasztja a megfelelő eszközt és akaratának, céljának szolgájává teszi a természetet. A régi rabságot tehát felváltja a haladott gazdasági rendszerben: az ember és a termelés függetlensége a természettől; függetlensége, szabadsága oly értelemben s addig a határig, hogy a míg régen választása más nem volt, mint a megalkuvás, alkalmazkodás, ma szabadsága van célban, anyagban, eszközökben, eljárási módokban válogatni, az ismeretlenből többet elhódítani és szolgájává tenni.

Sőt a modern termelésnek mindinkább tudatos céljává lesz a természetnek, az ember szolgálatába való kényszerítése, a természet teljes legyőzése. Mind erősebben hatja át ez a törekvés a modern termelést, a tudományt, a társadalmat, a kultúrát. A hol a modern ember valami természeti akadályt, gátat lát, a mely nem egyezik az ő céljával, azt törekszik átalakítani vagy elsöpörni. Sivatagokat csatornáz, vízzel, kutakkal tesz termékenynyé; pusztákat beerdősít; csatornákat váj félszigetek, szorosok közé; átfúrja az útjában álló hegyóriásokat; áthidalja a szakadékokat, folyamokat; kiszárítja s utána felszántja a tavakat, mocsarakat; vasutakkal karolja át a kontinenseket, hajókkal, kábelekkel kapcsolja össze a tengereken túl lakókat; ismeretlen új anyagokat hoz felszínre, vagy állít elő önmaga; befogja a vízeséseket világításra, melegítésre, hajtóerő termelésére; elküldi az emberi szót és hangot, s azzal az emberi akaratot, gondolatot ezer kilométerekre, hogy legyőzze a tér és idő akadályait!

A modern ipari termelés, a mely mind fokozódó arányban szívja fel a kor legkiválóbb, legtartalmasabb elméit, a mely

uralkodó politikája ma az államoknak s fő menedékhelye, de termelője is a nagyszabású, nagy koncepciójú államférfiaknak, elszakította a modern embert a természettől. Elszakította s messze távolságra dobta nemcsak időben az ipar kezdetének primitív állapotától, de eltávolította gondolatban és szükségleteiben is. Mai életünk, mai szükségleteink annyira mesterségesek, annyira sokfélék, összetettek; kielégítésük annyira bonyodalmas úton történik, hogy az ember kénytelen fentartani jelenlegi mesterséges, óriási súlyos és bonyodalmas életfeltételeit. És ez az állapot hajtja őt és hajtja a nagy lelkek büszke ereje arra, hogy igájába hajtsa a természetet.

A modern ipar ily módon olyan öntudatos erőnek tevékenysége, a melynek állandóan egy célja van: az életszükségletek kényszerű kielégítése. Ez a tevékenység azonban nem szabad, nem önkéntes, hanem kényszerű. Az embernek élni kell, élete fentartásáért termelni, dolgozni kénytelen. A termelés célja és eredménye egészen materiális, látható, megfogható; a termelés célja és tárgya mindig valamely anyagnak, tárgynak megalkotása, alkalmazása, módosítása. Ezt az anyagi, ipari célt azonban nem pusztá fizikai erőfeszítéssel, törekvéssel éri el az ember. Minden anyagi, ipari, gazdasági eredmény: produktuma az értelemnek, következménye a gondolkodásnak. A gazdasági, főleg ipari termelés így nem tekinthető másnak: mint cselekvés: munka formájába öntött gondolatnak; anyagi formát öltött eszmének, a mely gondolat és eszme, munka azaz cselekvés útján anyagi alakot öltött. A mely gondolat nem öltözött materiális formába, az nem ipari termelés. A modern ipari termelés az egész földet átölelő, egységes élő, szervezett, állandó, térben és időben folytonos tevékenység. Állandósága mellett folytonosan változik, nő és csökken intenzíve és extenzíve, alkalmazkodik, mert állandósága nem a fizikai testeké, hanem egy cél elérésére kényszerített erők egyensúlya, a melyen a fizikának, az organikus életnek, a morálnak, az értelemnek erői, törvényei uralkodnak.

A. modern ipari termelés, eredményeit tekintve: a világot átölelő gazdasági akció; a termelés processzusát tekintve pedig: a világot átölelő hatalmas kulturális áramlat, a száz meg száz milliók tömegei vagyoniilag és kultúrailag, társadalmilag föl-emelő világ-akció.

És bár még a kezdet kezdetén van ez az akció, olyan viszonyokat, olyan tömörüléseket, olyan kulturális, azonkívül politikai, társadalmi, gazdasági változásokat idézett elő, melyhez

hanlót az emberiség történelme még egy korban sem tudott felmutatni. Ha nem terjeszkedünk is ki a modern kultur-államok nagy átlag műveltségére, sem kulturális társadalmi intézményeikre, sem tudományuk, irodalmuk, napi sajtójuk magasfokú fejlettségére érzékeltethetjük azt csupán a termelés nagyarányú növekedésével egyedül is.

Mulhallnak¹ 1888-ra és W. G. Clarknak² 1900 ra szóló *becslése* szerint, az összes ipari termelés értéke volt:

Az ország neve	1888 ban	1900-ban	A növekedés	
			szám	%
K o r o n a				
Nagy-Britannia	19,950 millió	23,000 millió	5,050 millió	25
Németország	14,185	23,000	8,815	62
Franciaország	11,800	17,250	5,450	46
Egy.-Államok	35,110	65,020	29,910	85
Magyarország ³		1,367	—	—

Hogy mennyivel nagyobb darab kenyér, kényelmesebb, egészségesebb lakás, magasabbfokú műveltség juthat az ország minden egyes lakosának abban az Egyesült-Államokban, a melynek lakossága csupán *négyszerte több*, mint Magyarorszáé és csak ipari termelése — a mezőgazdaság, bányászat és kereskedelem nélkül — *hatvanötször nagyobb*, mint a mienk: mindenki könnyen megértheti magokból a számokból! És a hol ilyen óriási arányú vagyoni növekedés jöhet létre alig 12 rövid év alatt egyetlen termelési ágban, lehet-e ott olyan nagyfokú átlagos szegénység, mint az évtizedeken át alig mozduló mezőgazdasági termelő országban?

A mely országok olyan rendkívüli *bevételekre* tehetnek szert, *külföldre eladott (exportált) ipari árukból*, mint az előbb említett államok az alább következő statisztika szerint és a mely országok *a külföldre exportált ipari áruk után olyan roppant munkabér-jövedelemre* tehetnek szert idegen államok kasszájából:

¹ V. ö.: Mulhall: „Dictionary of Statistics”. London, 1899.

² V. ö.: „Annual Review of Foreign Commerce of United States”. Washington 1904.

³ V. ö.: „A magy. korona orsz. gyáripára 1898-ban.” Budapest, 1901

vajjon nem kell-e ott a munkásnak s a munkabérnek *eo ipso* vagyonban és kultúrában emelkedni? *A hazai ipari árúk exportja* volt ugyanis a következő az egyes országokban:.

Az ország neve	1885-1889	1900—1904	A növekedés	
	Evi átlagában Korona	Evi átlagában Korona	Koronában	%-ban
Nagy-Britannia ¹	4.931 millió	5.488 millió	557 millió	11,3
Németország	2.353	3.703	1.349	57,5
Franciaország	1.698	2.274	575	34,4
Egyesült-Államok	688	2.172	1.484	216,0
Magyarország ²	139	235	96	68,0

Mutatja ez a táblázat a külföldi államok nagyszabású ipari tevékenységét a nemzetközi piacokon és mutatja egyszersmind Magyarország rettenetes hátramaradott voltát ugyanazon téren! Mialatt Németország és az Egyesült-Államok megkétszerezte, a velünk vámszövetségben levő Ausztria megháromszorozta ipari termelését, Magyarország ipari termelése, a ráfordított igen nagy összegek ellenére is *stagnált*, mezőgazdasága pedig pusztult. Ipari kivitelről pedig a szó nyugati értelmében alig eshetik szó Magyarországon, mert hiszen az ipari kivitelben kitüntetett 235 millió korona értékű áruból is 119 millió értékű félgyártmányoszerű árúkra esik! Míg ugyanazon időben csupán *a négy fő-iparos állam 130,000 millió korona értékű ipari árút termel egy évben és külföldre exportál közel 14,000 millió korona értékűt, a melynek több mint fele a termelő országban maradt munkabért képvisel.*

Pedig sehol sem hangzott az országokban a »haza szent neve«, országrendítő közjogi pepecselések és heccek sem folytak parlamentjeikben: szakadatlanul folyt a vagyon-gyarapító, kultúra-fejlesztő, világot átformáló prózai munka! Szakadatlanul folyt ez az az egész emberiséget átkaroló világ-akció, a

¹ „Statistical Abstract for the Foreign Countries” 1886—1896; és a „Statesman's Yearbook” 1900—1904. évf.

² „A magyar korona országainak külkereskedelmi forgalma” 1886—1890-re és 1898—1902-re vonatkozó adatok; megjegyzem, hogy *leszámítottam* ipari kivitelünkből a lisztet s élelmi cikkeket, a miket nem tekinthetünk voltaképeni „ipari” terméknek, ennek értéke az első ciklusban 180 millió, a másodikban pedig 288 millió korona volt.

melynek célja és tevékenysége kényszerűleg és szükségszerűleg irányul az emberi élet szükségleteinek kielégítésére, a melynek eszköze pedig a gép: ez a hatalmas, rettenetes erejű és jótékony új istenség! Vázlatosan ugyan, de csupán alkalmazni kell egyik vagy másik országra, hogy a vázlatos kép kifejező életet mutasson, előttünk áll a *legnagyobb világáramlat* belső fejlődésében, külső kiterjedtségében; külső és belső bonyodalmas összetettségében, a mely felszabadította az embert rab-ságából, *a mely a történelem fejlődését és haladása irányát szükségszerűen meghatározza.*

Ez az uralkodó és történelem-alkotó világáramlat közös célban, közös érdekekben, közös szándékban, óhajásban, közös jólétben és közös szenvedésben, közös reményben és csalódásban, tudásban és gyönyörűségben egyesíti mindenik ország fiait. Sőt az egyes országok határain túl is, a közös célban, azonos és közös érdekekben egyesített milliók tömegei már megteremtették a világ összes proletárjai egyesülésének, közös küzdelmének nagy gondolatát; kifejlesztették, az ipari termelés egységesítő hatása alatt, a német-, francia-, angolnyelvű világ-tudományt; megalkották, a világ-áramlat és világverseny következményeként s majdan, világrendítő harcok között el is söprik: a világ-imperiumokat.

Ezen felségesen nagy erők, nagy áramlatok forrongásában és grandiózus alakulatok lázában, kínjában és gyönyörűségében élő országok parlamentjében ah, mily kevés szó esik a »házáról«, a nemzeti élet külsőségeiről! *Annál több produktív munka, alkotó cselekvés jut: az állam polgárainak élete fenntartását, megkönnyítő termelésnek s a gépek, a közlekedés, a közvetítés szervezésének, javításának!* Mert ezek teszik az embert urává a természeti erőknek; ezek függetlenítik a szelek és májusi esők szeszélyeitől függő mezőgazdasági termeléstől a milliók folyamatos szaporodását, megélhetését; ezek adják meg a kultúra eszközeit s részben előidéznek a műveltségre ható befolyásukkal, magát a kulturális fejlődést is; ezek biztosítják a társadalom és állam szilárd alapjait. Az életnek, az individuális és kollektív életnek ezen gyökeréig ható és preventív alkotó politika hatása alatt azután gyarapodik az állam és a nép, nem mutat oly rettenetes pusztulást, mint Magyarország, a melynek csupán a külfölddel szemben való eladósodása *1191 millióval nőtt* az utolsó évtized alatt; a hol közel 77,000 önálló földbirtokos és 14,000 önálló iparos ment tönkre ugyanazon idő alatt; a hol a proletárok

száma milliókkal szaporodott, míg a kereseti alkalom fejlődése visszamaradt. A hol az egyetlen primitív mezőgazdasági termelési ág tartja fenn az egész országot, a hol ipar nincs; a gyermek halandóság irtózatos; a hol az 1905. év első tíz hónapjában 23,000 gyermekkel született kevesebb mint 1904. év első tíz hónapjában; és 67,000 ezer emberrel több meghalt 1905-ben, mint 1904-ben; s a hol több ember vándorolt ki az utolsó évben, mint a mennyit a természetes szaporodás kitett.

Ez a szerencsétlen ország, mely a »haza« nevétől hangzik új évtől új évig, *idegen országoknak szüli és neveli föl gyermekeit; idegen országok millióinak keresi meg az ezer millió koronákat, mialatt az ő népe állati nyomorúságban sanyarog!*

És miért mindez? Két okra vezethető vissza. Egyik és főoka az, hogy az ország sorsát intéző országgyűlés nem törődött a nép érdekeivel, nem törődött komolyan a termelés átalakításával, a kereseti alkalmak fokozásával, a nép megélhetésének könnyebbé tételével! És miért nem törődött mindezzel? Egyszerűen azért, mert *a nép sorsának intézésébe maga a nép, hathatósan soha bele nem szólhatott.*

A nép sorsát mindig azok az urak intézték, róla és nélküle, ki kik magok nem dolgoztak, hanem magokért dolgoztattak; a kik magok, a más keserves munkája révén, jómódban éltek s a nép nyomorúságait soha nem érezték komolyan. A nép sorsát intézik azok az urak, a kik nem hogy példát nem adnak a nemzetépítő munkában, de a munkát éppen *megalázónak* tartják, a munkát és a munkást *megvetik dicső tradíciójukból* kifolyólag.

Az országgyűlésen szóhoz nem jutó nép, ha itt ott kitört sorsa ellen, elnyomva a modern állam rettenetes hatalmával úgy segített sorsán, a hogy tudott. Korlátozta gyermekei születését, kivándorolt túrhetetlen nyomorúsága elől, a tehetlenebbje türte itthon rettenetes sorsát. Segíteni másként sorsán, új kereseti ágak teremtésével, új vállalkozással, iparral, kereskedelemmel nem tudhatott, ha még akart volna is.

Minden ilyesféle kísérletnek útjában állott és áll, sőt a meglevő ipart is tönkretette az osztrák óriási gyáripár kíméletlen versenye, a melyet az urak parlamentje, a minden korlát és védelem nélküli közös vámterületen Magyarországra szabadított; az országra szabadította pedig azon téves és hamis elv alapján, hogy »a közös vámterület piacára szüksége van a magyar mezőgazdaságnak, a világpiacon versenye ellenében«. A nép érdekei így nem juthattak szóhoz a parlamentben a vagonosok által

kisajátított választójog miatt; és a parlamenten kívül, a nép gazdasági tekintetben kötött helyzetbe jutott: a latifundium birtokosai által, a latifundium érdekében alkotott közös vámterület következtében.

Az ország népe nagy lelki forrongásba jutott a vagyonból és a jogból való kitagadottsága miatt. Megérezte ezt a forrongást a képviselőház is, de meg nem tudta érteni sem okát, sem célját, mert hiányzott belőle a dolgozó milliók, a sanyargó milliók képviselete. Az ország forrongásának nyomását érző ellenzék ösztönszerűen harcot indított, hogy hatalomra juttassa a forrongó nép erejével: önmagát. A harc jelszavául, zászlójául a katonai reformokat tette, azzal a feltevéssel, hogy ha nép nem érti meg és nem lelkesül a gazdasági alkotásokért«. Egy koldus, nyomorgó kivándorló nép: nem érti meg a nagyobb kenyér, a több munkabér politikáját! A közjogi kérdés előtérbe került voltaképpen azért, mert a parlament vezetői nem látták, nem értették meg a nép bajait. A kik látták is, azok sem bíztak a nép erejében. Ellenben bizakodtak a *közjogi* különválásért lelkesedő középosztályban s a félrevezetett kispolgárságban; és főleg bizakodtak a hatalomra vágyó, a hatalomból kizárt arisztokrácia erejében.

Az előbb csak ösztönszerűen megindult, s később mind tudatosabbá váló harc így bekövetkezett: a hatalom ellen; de *nem a nép javáért*, hanem az uralomért és a politikai hatalomért. Vereségét előre látta s meg is mondotta minden gondolkodó ember, a ki mérlegelte az erőviszonyokat, a ki tudta 400 év történetéből, hogy katonai és közjogi tekintetben az uralkodóház politikája a legérzékenyebb és ott a legerősebb, legjobban védett.

Előre látta minden józan politikus a bekövetkező összeütközést és vereséget és a képviselőház mégis neki rohant. Mintha az *államkormányzás művészetének* nem épen az volna a feladata, hogy a rázkódtatással járó *hatalmi összeütközéseket elkerülje* és az ország fejlődését, haladását kerülő úton, változott taktikával esetleg, de mégis biztosítsa.

És erre meg volt a lehetőség. Ha a magyar képviselőház többsége és ellenzéke jobban ismerte volna a nép bajait, nyomorúságát; ha megérteni tudta volna a kornak gazdasági alkotásra hívó irányzatát; ha csak mélyebben benézett volna a magyar viszonyokba, úgy meg nem történik, hogy közvetlenül a nemzetközi kereskedelmi szerződések megalkotása előtt, Magyarország és Ausztria gazdasági különválásának elintézése

előtt és egész állami létünk gazdasági alapjainak lerakása előtt: a képviselőház és királyi hatalom ütköző-pontjává a katonai kérdések tétessenek. A beteg Magyarországnak nem új cégérű kormányzópartra, nem is háromszínű kardbojtra és magyar vezényszóra volt szüksége, hanem *kenyérre, több munkaalkalomra és magasabb munkabérre!* Mindezt nem adhatja meg a fölemelt katonai létszám és magyar vezényszó, hanem *erőteltjes, gyökeres nagyszabású gazdasági politika.*

Ezt a gazdasági politikát lehetett volna az ipar terén kezdeni a külön vámterülettel; a mezőgazdaság terén az általános szavazójog s utána radikális parcellázó, telepítő politikával. És ha az uralomra vágyó pártok megértik a nép szükségleteinek, a kor irányának s a magyar politika erőviszonyainak intó-szavát: uralomrajutásuk erőmértékévé, középpontjává és zászlójává: *a gazdasági különválás kérdését tették volna.* Ennek a célnak kivívásában *egyesíthető lett volna a nemzet minden rétegének ereje, az agrár-feudális urak kivételével.* És ezt annál biztosabban kivívhatta volna nemzetünk az agrár-feudális arisztokráciával egyesült osztrák hatalom ellen, mert a különvámterület jogát *kétségtelenül biztosítja az 1867: XII. és az 1899: XXX. királyi esküvel megpecsételt törvénycikkeiben.* A mint erre lapunk 1903. és 1904-ben több füzetében rámutatott.

De a parlamenti ellenzékét annyira megbűvölte a szónokló grófok kegyes leereszkedése és támogatása, másik részét pedig annyira lekötötte a kuruc-labanc idők felújított tradíciója, és anachronistikus politikája, hogy a legtermészetesebb megoldás útját nem követte. És ezzel megpecsételte sorsát a mai uralkodó osztály. A nép is, a gondolkodó értelmiség is, *minden kétséget kizárólag meggyőződött róla, hogy a mai parlamenttől, az ott vezető osztályoktól nem várhatja egy nemzetépítő gazdasági — kulturális politika elkezdését, s a lealázó munka megvetőitől nem várhatja a produktív munka megkezdését.*

Irtózik a néptől a mai képviselőház egészében és minden részében. Irtózik attól a néptől, a melynek hatása valahányszor bejuthatott akár az egyházba, — a reformáció idején; akár az irodalomba, tudományba, költészetbe, magyar művészetbe, — mint a múlt században; akár a politikában, mint 1848—1849-ben: *mindig nagyszabású újjászületést, új erőt, új szint, új lendületet, új formákat adott a közfelfogásnak, költészetnek, tudománynak, nyelvnek, kifejezésnek és politikának!*

Az ország nagy többsége azonban nem hajolhat meg e

népiszony előtt. A nép millióinak érdeke, a magyar nemzet, a magyar állam jövője egyaránt parancsolólag követeli, hogy az általános választójoggal regenerált parlamentben *az új országgyűlésnek minden egyéb kérdést leszorító uralkodó problémája legyen az állam keretében összefoglalt népmilliók anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése.* Az ország népét egyetemében kell a gazdasági fejlődés útjára vezérelni. A gazdasági fejlődés útját pedig nem a hazafiság nyitja meg, hanem *az alkotó és termelő gazdasági munka.* »A mindenné tett patriotizmus szétrombolja a művelődést. A patriotizmus egymagában épen nem elég arra, hogy egy nemzetet nagygyá tegye, akár arra, hogy az egyént boldoggá tegyen. Annyira nem foglalhatja minden erénynek, hogy voltaképpen ott kezdődik a normális lét, a hol megszűnik erény lenni. *S a patriotizmus mellett még lehet az tgyén vagy nemzet igen barbár, igen nyomorult és csupa hazafiságból meg lehet ölni a nemzetet*” írta Baráth Ferenc 1871-ben. S a magyar politika mégis mindig a hazafiság paroxismusában és kesergő semmittevésében édeleg és nem tud leszállani a reális alkotó munka prózai műhelyeibe. Ki kell azért cserélni a politika irányító vezetőjét, ki kell cserélni külsejében *s fel kell újítani értelmében, átalakítani lelkében a megvénhedt, elmaradt parlamentet. Reális politikát,* pozitív és produktív munkát csak *reális életfelfogású és dologhoz szokott, munkájából élő nemzedék csinálhat.* A politikai élet *döntő tényezőjévé* kell tennünk épen azért azokat, a kik mindig *dolgoztak:* azok helyett, a kik mindig csak másokkal *dolgoztattak!* Ez pedig csak a munkájából élő nép. Ez a szegény, de értelmes nép, az ország lakosságának öt-hatod része majd csinálni fog azután *igazi »nemzeti«* politikát. És majd megtalálja a módját annak a politikának, a mely a nép millióit vagyoni jóléthez juttatja, kulturális és politikai felemelésben részesíti, a nemzetnek meghozza a gazdasági egységet, társadalmi egységet és kulturális fejlettséget. Ez a nép már a külföld példájából, a kor irányzatából jól tudja, hogy ennek a politikának *eszköze az intenzív mezőgazdaság, kerít gazdaság és nagyvárosokban tömörülő modern gyáripár;* és, hogy életet, jólétet, kultúrát csak a milliányi néptömegek *intenzív munkálkodása ad.*

Mindezekről pedig elzárja a népet a mai parlament urainak, az agrárius arisztokráciának és érdektársainak önző uralma és az Ausztriának biztosított közös vámterület. A két ellensége a népnek egy táborban van. *Legyőzni mindkettőt csak a parla-*

mentben lehet az általános választójoggal. Mert az agrárius arisztokrácia biztosította Ausztriának 40 éven át a vámközösséget; az kiált most is halálos veszedelmet, élén gróf Tisza Istvánnal s szór átkot a gazdasági különválás: azaz hathatós ipar-teremtés híveire; az agrárius arisztokrácia akarja továbbra is kiszorítani a politikai jogokból a népet.

Egészen világos azért, ha meglesz az általános választójog: a nép gazdasági érdekei domináló kérdéssé válnak a parlamentben. A nép érdeke pedig megkívánja a hathatós iparteremtést is, azaz a munka alkalmak szaporítását, a munkabérek emelését: azért meg fogja csinálni a nép parlamentje a mindezt megakadályozó, az osztrák ipar versenyének gátot vető *külön vámterületet is.*

Az alkotó munka, az emelkedő gazdasági jólét és magasabb kultúra következtében ismét kapcsolatba jut majd a magyar nemzet a nyugati műveltséggel. És az emelkedésnek, gyarapodásnak, művelődésnek, nagy dolgok végrehajtásának kínálkozó ezer meg ezer alkalmát kihasználja és világhelyzete által reá rótt nagy politikai és kulturális feladatait elvégezi majd ez a ma szerencsétlen ország: az izmokat acélozó, erő gyarapító, nemzet építő, ország-egyesítő produktív gazdasági és kulturális munkája teljesítése által.

Rácz Gyula.